

ДУХОВНО-ОСОБИСТІСНІ РЕСУРСИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ ДОРΟΣЛИХ

З.Л. Становських,

Україна, м. Київ, Інститут педагогічної освіти
і освіти дорослих НАПН України

Динамічні зміни у суспільстві, зокрема у структурі ринку праці, ставлять все більш високі вимоги до самостійності, ініціативи та активності людини, прояву її особистісного потенціалу. Все це обумовлює актуальність проблеми ефективної професійної самореалізації особистості.

Дослідження психології особистості, її розвитку, становлення як унікальної, неповторної та цілісної системи - є досить складною проблемою сучасної науки. Цій проблематиці у вітчизняній психології присвячено праці Б.Г. Ананьєва, Г.О. Балла, В.М. Бехтерева, І.Д. Беха, Л.І. Божович, П.П. Вікторова, Л.С. Виготського, М.Я. Грота, В.В. Зеньківського, І.А. Зязюна, Г.С. Костюка, О.Ф. Лазурського, О.М. Леонтєва, С.Д. Максименка, А.С. Макаренка, М.В. Папучі, К.К. Платонова, А.В. Петровського, В.А. Роменця, В.В. Рибалки, С.Л. Рубінштейна, О.М. Ткаченка та багатьох інших науковців.

Особистість, з одного боку, як об'єкт життєвого процесу знаходиться під впливом соціальних відносин, культурних традицій, етичних законів, з іншого, як суб'єкт життя, вона організовує і структурує своє життя, регулює його хід, вибирає і здійснює обраний напрям. Поняття суб'єкта життя дало можливість С.Л. Рубінштейну розкрити діяльнісну сутність особистості. Концепція суб'єкта життя, запропонована ним, містила перш за все, ідею про індивідуальну активність людини, що формує умови життя і своє ставлення до нього. Людина стає суб'єктом в тому сенсі, що знаходить спосіб вирішення життєвих завдань, усвідомлюючи свою відповідальність перед собою і людьми за наслідки своїх рішень [4].

В дослідженнях з психології, відстоюються думки про те, що людина є цілісною істотою, що єдина в своїй природності, соціальності та духовності. Таким чином, не можна вивчати особистість в усій її цілісності, не розглядаючи, духовні аспекти цієї особистості. В той же час, не можливо вивчати духовне, як предмет психологічного дослідження, без врахування його трансцендентального характеру по відношенню до

психічного. Таким чином, предметом психологічного вивчення має стати характер впливу духовного на психічне.

Особистісно-професійний розвиток - це процес формування особистості (в широкому розумінні) та її професіоналізму в саморозвитку, професійній діяльності і професійних взаєминах.

Взаємодіючи із соціальним оточенням, людина на своєму життєвому шляху в процесі самореалізації здійснює як професійний вибір, так і вибір професійного оточення. Віддаючи перевагу тим чи іншим шляхам свого розвитку, суб'єкт ґрунтується на найбільш вдалому досвіді застосування своїх здібностей в реалізації особистих прагнень, бажань (А.О. Деркач, В.М. Дьячков, Є.О. Климов, А.О. Реан та ін.). При цьому, процес професійного становлення є не тільки позитивно спрямованим, що полягає у особистісному і професійному зростанні, накопиченні нових знань, умінь і трансформації старих (колишніх), але є й процесом суперечливим, різноспрямованим. Тому, лінійними схемами не можливо описати всього різноманіття в змісті і формах протікання професійного розвитку в різні вікові проміжки життя людини. Процес індивідуалізації особистості в професійній сфері скоріше може бути представлений спіраллю розвитку, в якій людина продовжує стикатися з тими ж фундаментальними питаннями, але кожного разу в більш тонкій формі (за К. Юнгом).

Вивчення робіт, присвячених професійному становленню особистості, показує, що вітчизняні вчені основну увагу звертають на процес розвитку особистості в професійній діяльності, психологи за рубежом досліджують результативну сторону становлення професіонала, вважаючи, що кожна людина схильна найбільшою мірою до певного виду діяльності, тому велика увага приділяється профвідбору й адаптації особистості до вимог професії. Аналізу процесу професійного розвитку особистості у вітчизняній психології присвячено досить багато досліджень: у рамках психологічної теорії діяльності (Ю.М. Забродін, О.А. Конопкін, О.М. Леонтьєв, Б.Ф. Ломов, В.Д. Шадріков); психологічної теорії професійного становлення (Є.О. Климов, І.С. Кон, А.К. Маркова, Л.М. Мітіна, Б.О. Федоришин); психологічної теорії особистості (А.Г. Асмолов, В.С. Мерлін, К.К. Платонов, ін.).

Особистісні зміни у ході професійного розвитку можуть мати і прогресивний, і регресивний характер. При цьому, на думку Г.С.Костюка, не всякі зміни є розвитком, а тільки такі, що являють собою низку внутрішньо пов'язаних, послідовних і

прогресивних змін, які характеризують рух людської істоти від нижчих до вищих рівнів її життєдіяльності [1].

Вивчаючи проблему професійного розвитку особистості, Л.М. Мітіна запропонувала розрізнити дві його моделі: 1) модель адаптивного розвитку і 2) модель професійного розвитку. В основі першої, адаптивної моделі, на думку автора, лежать процеси самоприспособлення, підпорядкування середовища вихідним інтересам фахівця. „У діяльності такий фахівець, як правило, керується принципом економії сил і користується, головним чином, напрацьованими алгоритмами рішення професійних задач, проблем, ситуацій, перетвореними в штампи, шаблони, стереотипи” [2, с.31]. Коло суперечностей розвитку, що долає людина при цій моделі професійного розвитку, на нашу думку, не виходить за межі егоцентричних потреб та цінностей.

Модель професійного розвитку характеризується здатністю людини вийти за межі повсякденної практики, прагненням до постійного експериментування, творчого пошуку, реалізації своїх потенційних можливостей і подоланню своїх обмежень. Коло суперечностей, які виникають та які долає особистість, виходить за межі її особистого „Я”, вони сягають надіндивідуального рівня і пов’язані з потребами єднання зі світом, міжособистісного спілкування, пошуку власної самоідентичності, відкриттям обмеженості часу життя та прагненням максимальної самореалізації, потребою упорядкування системи індивідуальних цінностей, побудови їх певної ієрархії, усвідомлення якої допомагає особистості бути цілісною. Професійна сфера стає тим предметним середовищем, через яке доросла людина безпосередньо реалізує і свій особистісний та духовний потенціал, і свою індивідуально-неповторну сукупність обдарувань та здібностей. Таким чином, друга модель, є найбільш творчим рівнем професійного саморозвитку особистості, що базується на самоактуалізації внутрішніх особистісних та духовних ресурсів людини. Таке максимальне саморозкриття спирається на механізми особистісної саморефлексії та самотрансценденції, призводить до потреби отримання й переживання нового духовного досвіду.

Наші наукові погляди на роль духовно-особистісних ресурсів у професійному розвитку дорослих співзвучні поглядам Е.О. Помиткіна, який у своїх дослідженнях репрезентує духовно-особистісний підхід до аналізу психологічних явищ і станів людини, зауважуючи, що певні феномени „духовного порядку мають надособистісну природу і не можуть бути пояснені в межах суто особистісного підходу” [141, с.37]. Характерною ознакою цього підходу є те, що філософські погляди на духовність (як синтез краси, добра та істини) інтегруються з психологічними уявленнями про

особистість, її структуру та внутрішні процеси. Провідними принципами духовно-особистісного підходу вчений визначає принцип духовно-особистісної інтеграції; принцип ієрархічності (підпорядкування) та принцип ціннісно-сислової детермінації. Відповідно до цих ідей, долаючи суперечності професійного розвитку, доросла людина поступово кристалізує все більш чітку та узгоджену ієрархію особистісно-професійних цінностей, що детермінують її вчинки, вибори, рішення, при цьому ціннісно-сислове поле професійної самореалізації суб'єкта виходить за межі індивідуальних її інтересів, узгоджуючи, пов'язуючи, гармонізуючи індивідуальні процеси з процесами соціальними, надособистісними.

Література:

1. Костюк Г.С. Избранные психологические труды. - М.: Педагогика, 1988. - 304 с.
2. Митина Л.М. Учитель как личность и профессионал. – М.: Дело, 1994. – 216 с.
3. Помиткін Е.О. Психологія духовного розвитку особистості: Монографія. – К.: Наш час, 2005. – 280 с.
4. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – Спб: Питер, 2000. – 712 [4] с.

Дані про автора

1. Становських Зінаїда Ліландівна
2. Тези на тему: «Духовно-особистісні ресурси професійного саморозвитку дорослих»
3. Україна, м. Київ, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, в.о. завідувача відділу педагогічної психології і психології праці, кандидат психологічних наук
4. Контактний телефон: м.т. (067) 4099040, (099) 9596793; e-mail: z_stan@rambler.ru ; 04060, м. Київ, вул. М. Берлінського, 9, к. 631.